

1869 Osmanlı Tabiiyet Kanunu ve Büyük Devletlerin Bu Kanuna Bakışı

1869 Ottoman Nationality Law and the Views of the Great Powers to This Law

Gülşen ULUKAYA

*İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
YÖK 100/2000 Projesi Doktora Öğrencisi
ulukayagulsen@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-9811-8362*

Makale Başvuru Tarihi : 28.11.2022
Makale Kabul Tarihi : 29.12.2022
Makale Türü: Araştırma Makalesi

ÖZET

Osmanlı Devleti'ni uzun yıllar uğraştıran tabiiyet sorunu, kapitülasyonların getirdiği muafiyetlerden yararlanmak isteyen gayri Müslim Osmanlı tebaasının elde ettiği imkânlar neticesinde ecnebi devletlerin himayesine geçmesiyle başlamıştır. Ancak bu durum birçok suiistimali art arda getirmiş ve ecnebi devletlerin himayesine geçen Osmanlı tebaası, bu fırsatı kullanarak Osmanlı kanunlarından kaçmaya çalışmıştır. Bunun yanında ecnebi devletler bu durumu kullanarak Osmanlı topraklarında nüfuzunu arttırmış ve Osmanlı'nın iç işlerine müdahale etme imkânı elde etmiştir. Osmanlı Devleti, bu suiistimalleri ortadan kaldırmak için bir takım tedbirler almıştır. Bunlardan bir tanesi 28 Ocak 1869 tarihinde çıkarılan Osmanlı Tabiiyet Kanunu'dur. Bu kanunla Osmanlı Devleti, gayri Müslim tebaanın ecnebi devletler himayesine geçmesine sorununa karşılık çözüm yolları aramıştır. Ayrıca bu kanunda, Osmanlı tabiiyetine girmeye çalışanlara da bazı kurallar konularak daha sonra oluşacak suiistimallerin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti, 1869 yılında Tabiiye Kanunu'nu çıkarmış ve diğer devletlere bildirmiştir. Ancak bazı devletler, bu kanunu kabul ederek anlaşma sağlarken bazıları ise çıkarlarına ters düşen bu kanunu kabul etmemiş ve itiraz ederek anlaşmaya gitmemişlerdir. Bu sorun Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiştir.

Bu çalışmada öncelik olarak tabiiyet sorununun ortaya çıkışı ve Osmanlı Devleti'nin bu sorun karşısında 1869 yılında çıkardığı Osmanlı Tabiiyet Kanunu ele alınmıştır. Daha sonra yabancı devletin bu kanuna bakışı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Tabiiyet Kanunu, Yabancı Devletler.

ABSTRACT

The nationality problem, which bothered the Ottoman Empire for many years, started when the non-Muslim Ottoman subjects, who wanted to benefit from the exemptions brought by the capitulations, came under the protection of foreign states as a result of the opportunities they obtained. However, this situation brought many abuses one after another and the Ottoman subjects, who were under the protection of foreign states, tried to escape from the Ottoman laws by using this opportunity. In addition, foreign states used this situation to increase their influence in the Ottoman lands and had the opportunity to intervene in the internal affairs of the Ottoman Empire. The Ottoman Empire took a number of measures to eliminate these abuses. One of them is the Ottoman Nationality Law, which was enacted on 28 January 1869. With this law, the Ottoman Empire, He sought solutions in response to the problem of non-Muslim subjects being taken over by foreign states. In addition, in this law, some rules were set for those who tried to enter the Ottoman nationality, and it was tried to prevent the abuses that would occur later. The Ottoman State enacted the Tabiye Law in 1869 and reported it to other states. However, while some states accepted this law and reached an agreement, others did not accept this law, which was contrary to their interests, and did not come to an agreement by objecting. This problem continued until the Republican period. While an agreement was reached by accepting this law, some of them did not accept this law, which was contrary to their interests, and did not reach an agreement by objecting. This problem continued until the Republican period. While an agreement was reached by accepting this law, some of them did not accept this law, which was contrary to their interests, and did not reach an agreement by objecting. This problem continued until the Republican period.

In this study, the emergence of the nationality problem and the Ottoman Nationality Law issued by the Ottoman State in 1869 in the face of this problem are discussed as a priority. Later, the foreign state's view of this law was revealed.

Key Words: Ottoman State, Nationality Law, Foreign States.

1.GİRİŞ

Tabiiyet, kelime anlamı olarak bir kişiyi bir millete bağlayan bağ ya da bir milletin himayesinde bulundurmak manasında kullanılmaktadır. Ya da başka bir ifade ile tabiiyet, bir kişiyi bir millette değil onun yerine devlete bağlayan siyasî ve hukukî bağ olarak kabul edilmektedir (Göğer, 1870:188; Yörük, 1938:70; Seviğ-Seviğ, 1967:55). Tabiiyet kelimesi, Türk hukukunda tam olarak aynı anlamı taşıdığı tartışmalı olsa da uyruklu, vatandaşlık ya da yurttaşlık manasında kullanılmıştır¹.

İlk çağlardan itibaren devletlerin tabiiyet ile ilgili kurallarının olduğu bilinmektedir. Örneğin Sparta'da aynı dine mensup olmayanlar yani yabancılar dini törenlere katılamıyordu ve tabiiyet için kendi dinlerine mensup olma şartı aranıyordu. Roma İmparatorluğu'nda ise tabiiyet için kan bağı öncelikliydi. Bunun yanında evlatlıklar da tabiiyete kabul edilmekteydi. Ancak bu durum, zamanın şartları ile birlikte değişikliğe uğramış ve kabul edilen Constituta Antonia ile toprak bağımlılığı öncelikler arasına girmiştir (Seviğ, 1951:1-2).

Fransa'da tabiiyet, 1789 Fransız Devrimi sonrası değişikliğe uğramış ve modern anlamda hukuki olarak kanunlar getirilmiştir. Fransa'da doğmak, ebeveynlerin Fransız olması ve ikametgâhlarının ise sürekli olarak Fransa'da bulunması Fransız vatandaşlığı için gerekli şartlar arasındaydı. Bunun yanında Fransız vatandaşlığına geçmek için kanunların bazılarında farklı şartlar gerekiyordu. Mesela 1791 düzenlemesinde Fransız vatandaşı olmak için beş yıl ikametgâh şartı ile birlikte babanın soyuna dikkat edilmiştir. 1793 düzenlemesinde bir yıl ikametgâh, 1795'de ise yedi yıl ikametgâh şartı yanında hem kan bağı hem de toprak bağı hususu konulmuştur (Brubaker, 2009: 62; Serbestoğlu, 2011:195).

İngilizlerde vatandaşlık için 1844 yılındaki kanunda yabancı bir kadının İngiliz birisi ile evlenmesi İngiliz vatandaşlığı için kabul edilirken İngiliz kadının yabancı biriyle evlenmesi sonucunda İngiliz vatandaşlığını düşürmemiştir. 1870 yılında ise İngiliz kadının kocasının tabiiyetine geçişini sağlamıştır (Yörük, 1938: 135).

Rus Çarlığı'nda tabiiyet için daimilik ve bununla birlikte zorunluluk şartı bulunmaktaydı. Bir Rus vatandaşı, yabancı bir devletin tabiiyetine geçer ve beş seneden fazla ikamet ederse geri döndüğünde malları müsadere edilir ve Sibiryaya sürgüne gönderilerek cezalandırılırdı. 1864 yılındaki Rus vatandaşlık kanunu ile sonradan Rus vatandaşlığına geçenler Rus vatandaşlığından çıkabilmekteydi. İran Tabiiyet kanununda (7 Ağustos 1894) ise İranlı ile evlenen yabancı kadın İranda'da yaşarsa İran tabiiyetine geçerdi. Ancak tam tersi durumda İranlı bir kadın yabancı bir erkekle evlenirse kocasının vatandaşlığına geçerdi (Yörük, 1938: 83-168).

Osmanlı'da tebaa kavramının sınırları 1800'lü yılların ortasına kadar İslam hukukuna göre yorumlanmaktaydı (Bostancı, 1992; Kaya, 1998:339-351). İslam hukukunda insanların tümü tebaa olarak kabul edilmekle birlikte vatandaş-yabancı ayrımı dini esaslara göre Müslim ve gayri Müslim olarak sınıflandırılmaktaydı (Çelikel, 2013:37; Karpat, 2009:18-20). Bu ifadeden yola çıkıldığında ise Osmanlı'da tabiiyet ile ilgili herhangi bir hukukî düzenleme bulunmamaktaydı. Ancak Osmanlı, İslam hukuku çerçevesi yanında yaptığı antlaşmalarla tabiiyete dair bazı kuralları da kendisinin belirlediği kabul edilmektedir. Örneğin 1535 yılında Fransa ile imzalanan antlaşmada Fransız vatandaşları Osmanlı topraklarında on yıl süre ile zımmi muamelesi görmesi kararı alınmış ve bu şekilde geçmiştir (Serbestoğlu, 2011:196).

¹İbrahim Serbestoğlu, "Zorunlu Bir Modernleşme Örneği Olarak Osmanlı Tabiiyet Kanunu", OTAM, 2011, s.194; Dilimiz açısından kullanılan terimlerle karşılaştırıldığında tam olarak aynı anlamı taşıdığı tartışmalı olsa da tabiiyet (tebaa), uyruklu (uyruk), vatandaşlık (vatandaş), yurttaşlık (yurttaş) ifadelerin yabancı devlet için de geçerli olduğu kabul edilmektedir. Bkz. Cihan Osmanağaoğlu, Tanzimat Dönemi İtibarıyla Osmanlı Tâbiyyetinin (Vatandaşlığının) Gelişimi, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2003, s.7. Ayrıca günümüz modern hukuk sistematğine göre vatandaşlık ya da diğer deyişle tebaa-yurttaşlık iki şekilde ele alınmaktadır. Bunlardan ilki, kişinin doğumu ile sahip olduğu "asli vatandaşlık" diğeri ise daha sonradan bazı sebeplerden dolayı aldığı "sonradan kazanılmış vatandaşlık"tır. Bkz. Ali Aslan Topçuoğlu, "İslam Hukukunda ve 1869 Tarihli Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'nde Çocukların Vatandaşlık Durumu", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2019, s.1816-1817.

Gayri Müslimler, Osmanlı ülkesinde tebaa sayılıyordu ancak tebaa arasında dine dayalı olarak sahip oldukları haklar ve tâbii oldukları yükümlülükler bakımından fark bulunuyordu. Bundan dolayı zımmîler (Ercan, 2007:198) diye hitap edilen gayri Müslim tebaa, Osmanlı ülkesinde otururken can ve mal güvenliği, örf, adet ve din özgürlüğünden yararlanma hakkına sahipti (Kenanoğlu, 2001: 23-27; Konan, 2012:226; Eryılmaz, 1992, 11-14). Aynı zamanda bu haklara karşılık zımmiler cizye² denilen bir vergiyi vermek (Çelikel, 2013: 37; Osmanağaoğlu, 2003; Serbestoğlu, 2011:196), isyan etmemek, İslam'a hakaret etmemek, Müslüman'ı dinden çıkarmamak şartı ile İslam Devletinin koruması altında kalırdı (Yediyıldız, 1987, 335-339). Bu ifadeler üzerine Osmanlı'da bugünkü anlamı ile vatandaşlık kurumunun mevcut olmadığı görülmektedir. Ya da diğer bir ifadeyle Osmanlı tebaası, hukuk önünde eşit değildi ve Müslim ile gayri Müslimler arasında çeşitli hak ve yükümlülükler açısından statü farkı bulunmaktaydı (Aybay, 2004:68).

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı sonrası birçok alanda yenileşme çalışmaları görülmekteydi. Bunlardan bir tanesi de kabul edileceği üzere 1869 *Tabiiyet-i Osmaniyye Kanunnamesi*'dir (Serbestoğlu, 2010:36). Tabiiyet Kanunu'nun kabul edilmesine kadar Osmanlı, tabiiyetini İslam hukuku kuralları belirliyordu. Ancak bir süre sonra Osmanlı Devleti'nde tabiiyet Kanunu, hukukî kurallar çerçevesinde düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmıştı. Osmanlı Devleti'nde ne gibi bir değişiklik meydana gelmişti de yıllardır devam eden tabiiyet konusu hukuki açıdan düzenlenme ihtiyacı duymuştu? Bu soruya cevap olarak; Osmanlı, tabiiyet kanunu ile Müslim ve gayri Müslim tebaa arasındaki farkı ortadan kaldırmak olarak görülse de asıl amaç gayri Müslim tebaanın yabancı devletlerin himayesinde Osmanlı'nın bu devletlere tanıdığı kapitülasyonlardan yararlanmasının önünü kapatmak istemesinden oluşmaktaydı (Serbestoğlu, 2011:196). Bu kapitülasyonlar beraberinde bazı suiistimallere yol açmıştı ve devlet bunun önlenmesi için bir takım tedbirler alma yoluna koyulmuştu.

2.OSMANLI TABİİYET KANUNU VE BÜYÜK DEVLETLERİN BU KONUDAKİ GÖRÜŞLERİ

Birçok yabancı devlet, ticari ilişkilerin artması sonucunda dünyanın değişik coğrafyalarında konsolosluklar açmaya başlamıştı. Avrupalı devletler de, doğu ülkelerinde ticarete bağlı olarak meydana gelen sorunları çözmek ve tüccarlarını yargılamak için konsolosluklar açmıştı. Ticari ilişkilerin artması sonucunda konsolosluk kurumu da yaygınlaşmıştı. Konsoloslar, bir süre sonra kendi vatandaşlarının haklarını savunurken yabancı vatandaşların dahaklarını savunmaya başlamıştı (Serbestoğlu, 2011:187; Gönen, 1998: 13).

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda devletlerarası ilkelere göre genel kabul gören durumda diplomat ile birlikte maiyeti, ailesi ve hizmetkârları yerel hukuktan muaf tutulmaktaydı. Osmanlı topraklarında da diplomat, ailesi ve maiyeti devletlerarası ilişkiler çerçevesinde Tanzimat öncesinde sahip olduğu adlî ve ekonomik ayrıcalıklardan Tanzimat sonrası da muaf tutulmaktaydı. Hatta ecnebler çoğu zaman işledikleri suçlardan ceza bile almamaktaydı (Gönen, 1998:171). Bu noktada Osmanlı'yı gayri Müslimler konusunda uğraştıran sorunlar da meydana gelmişti. Çünkü Osmanlı gayri Müslim tebaası, yabancı devlet konsolosu veya konsolos vekilliği yapmaya başlamıştı ve bunun üzerinden suiistimler patlak vermişti. Ayrıca Osmanlı gayri Müslim tebaasının konsolos ve konsolosluk vekilliği yapmasının yanında, konsolosluk tercümanı olarak görevlendirilmesi de Osmanlı Devleti için başka bir sorunu teşkil etmekteydi (Bağış, 1983: 20-28). III. Selim ve II. Mahmud bu durumu önlemek için çaba göstermiş ve kanuna uymayan bu kişilerin ağır şekilde cezalandırılmasını istemişlerdi. Osmanlı Devleti, ecnebi devletlerin, kendi vatandaşlarının ikamet etmediği mahallerde konsolosluk açmasına karşı durmuştur. Fakat bu girişim yeterli olmamış ve Rusya, Küçük Kaynarca Anlaşması ile elde ettiği haklar üzerine gayri Müslim tebaanın yoğun olduğu bölgelerde konsolosluklar açmıştı (Serbestoğlu, 2011:196-197).

²Osmanlı'da cizye, XVI. yüzyıla kadar bu vergiyi ifade etmek üzere genellikle *haraç* kelimesi kullanılmış, bir süre sonra *cizye* veya *cizye-i şer-i* yaygınlaşmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Halil İnalçık, "Cizye", DİA, C.VIII, 1993, s.45-48; Yelda Demirağ, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşayan Azınlıkların Sosyal ve Ekonomik Durumları", OTAM, Ankara 2003, s.17 vd.

Osmanlı gayri Müslim tebaasının, ecnebi pasaporta sahip olması, pasaport sahibine ve pasaport veren yabancı devletin diplomatlarına ayrıcalık sağlamaktaydı. Bu pasaporta sahip olan kişi, elde ettiği bu hakla Osmanlı kanunlarından kaçmakta ve pasaportu veren devletler de bu kişilerin haklarını bahane ederek Osmanlı'nın iç işlerine karışmaktaydı. Osmanlı Devleti, 1863 yılında Konsolosluk Nizamnamesi'ni yayınlamış ve konsolosluklardaki suiistimalleri önlemeye çalışmıştı. Osmanlı, bu nizamane ile açıkça yabancı konsolosluklarda çalışanların, tabiiyetinde çıkarılacağını belirtiyordu. Ancak Osmanlı tüm çabalara rağmen yine de gayri Müslimlerin yaptıklarına engel olamamıştı (Serbestoğlu, 2011, 199).

Osmanlı Devleti, bir müddetten beri gayri Müslim tebaanın hak iddiasında bulunmaları, kanunlara uymamaları ve yabancı devletlerin iç işlerine karışmasını gerekçe olarak görmekteydi. Oluşan suiistimallerin önlenmesi için Tabiiyet Kanunu'nun yapılması elzem olmuştu (Osmanağaoğlu, 2003:183-194; Serbestoğlu, 2010:37). Osmanlı Devleti, hem gayri Müslimlerin, ecnebi devletler sayesinde elde ettiği hakları ve bu haklar neticesinde meydana gelen suiistimalleri önlemek hem de kendi tebaası üzerinde otorite sağlamak için 28 Ocak 1869 tarihinde Osmanlı Tabiiyet Kanunu'nu kabul etmiştir (BOA. Y.EE / 41/133, H-14-10-1285). Ancak yabancı devletler bu kanunu olduğu gibi kabul etmemişler; elde ettikleri imkânları kaybedeceği düşüncesi ile buna tepki göstermişlerdir. Özellikle Rusya ve Yunanistan, yapılan bu kanunun hazırlık aşamasında kendilerine bilgi verilmediğini söylemiş ve bu kanunnameye itiraz etmişlerdir. Fakat Osmanlı, kanunnamenin hazırlık aşamasında yabancı devletlere bildirilmesini iç işlerine müdahale olacağını düşünmüş ve bu itirazlara taviz vermemiştir. Ancak bu devletlerin yanında Fransa ve Avusturya ise Tabiiyet Kanunu'na destek vermiş ve bu kanunnamenin uluslararası hukuka aykırı olmadığını açıklamışlardır (Serbestoğlu, 2010:40-41).

Osmanlı Tabiiyet Kanunu, 1851 yılında ilan edilen Fransız vatandaşlık kanunu örnek alınarak hazırlanmıştır. Bu kanun, İslam dünyasındaki din ilkelerinden bağımsız olan ilk vatandaşlık düzenlemesidir. Tabiiyet Kanunu'nda Osmanlı tabiiyetine geçmek için iki önemli şart bulunmaktaydı. Bunlardan ilki reşit olmak ve ikincisi ise Osmanlı topraklarında aralıksız beş yıl ikamet etmektir (Osmanağaoğlu, 2003:183-194; Serbestoğlu, 2010:37).

Osmanlı Tabiiyet Kanunu, dokuz maddeden oluşmaktaydı. Bu maddelere göre; ilk olarak anne ve babası Osmanlı tabiiyetinde olan kişi, Osmanlı tebaası kabul edilmekteydi. İkinci olarak anne ve babası ecnebi olan kişi Osmanlı topraklarında doğarsa o zaman reşit olduğunda Osmanlı tabiiyetine üç yıl içerisinde geçebilecekti. Üçüncü olarak reşit olan bir ecnebi, Osmanlı topraklarında beş yıl aralıksız ikamet ederse bizzat ya da Hariciye Nezareti'ne başvurarak Osmanlı tabiiyetine geçebilecekti. Dördüncü olarak ancak Osmanlı, tabiiyetine geçecek ecnebilerin gerekli şartları yerine getirmemiş olması (üçüncü madde) istisnai durumlarda Osmanlı tabiiyetine kabul edilecekti. Beşinci olarak Osmanlı tabiiyetinde iken başka bir devletin vatandaşı olan kişi tabiiyet değiştirdiği tarihten itibaren ecnebi olarak kabul edilecekti. Ancak bu tabiiyet değişikliği için Osmanlı hükümetinin izni olmak şartı bulunmaktaydı. Aksi takdirde bu geçiş geçersiz kabul ediliyordu. Altıncı olarak izin almadan ecnebi memleketinde iken tabiiyet değiştiren ya da askerlik yapan Osmanlı tebaası, Osmanlı Devleti isterse bu kişiyi tabiiyetinden çıkartır ve bu kişi Osmanlı topraklarına bir daha giremezdi. Yedinci olarak ecnebi ile evlenen kadın eşinin vefatı üzerine isterse tekrardan üç yıl içerisinde Osmanlı tabiiyetine geçebilecekti. Sekizinci olarak Osmanlı tabiiyetinde çıkmış ya da bir sebepten dolayı çıkarılmış olan kişilerin çocukları reşit olmasalar dahi Osmanlı tabiiyetinde kalmaya devam edecekti. Ya da Osmanlı tabiiyetine giren ecnebinin reşit olan çocuğu, babasından dolayı Osmanlı tebaası sayılamayacaktı. Dokuzuncu olarak Osmanlı topraklarında ikamet eden herkes Osmanlı tebaası olarak kabul edilirdi. Ancak ecnebilik iddiasında olan kişiler ise bunu ispat etmek zorundaydı (Serbestoğlu, 2011:205; Serbestoğlu, 2010:36-37).

Osmanlı Devleti, 1869 yılında yürürlüğe konulan Osmanlı Tabiiyet Kanunu ile tabiiyet üzerinde etkili olan Müslim ve gayri Müslim arasındaki statü farkını ortadan kaldırmış; Osmanlı tabiiyetine geçilmenin esasları ana hatları ile düzenlenmiştir. Tabiiyet Kanunu'nda, Osmanlı tabiiyetinin kazanılması kan esaslı ve toprak esaslı üzerine inşa edilirken, Osmanlı ülkesinde ikamet eden herkes

ilke olarak Osmanlı tebaası sayılmış ve yabancı bir devletin tebaası olduğunu ileri sürenlerin bunu kanıtlamaları gerektiği hükmüne varılmıştır (Göğür, 1979:19).

Yabancı devletler, Osmanlı gayri Müslim tebaasına verdikleri pasaportu bahane ederek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine rahatça karışma hakkı elde ediyordu. Ancak Osmanlı Tabiiyet Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile bu haklarının kayolacağını düşünen devletler itirazlar ettiler. Özellikle uluslararası hukuka aykırılığı üzerinden itirazlarını yapıyorlardı ve kanunun geriye dönük mü yoksa kanunun çıkışından itibaren mi olduğu endişesi taşıyorlardı. Fransa ve Avusturya, Osmanlı Devleti'nin Tabiiyet Kanunu'nu kabul ettiler. İki devlet de kanunnamenin kapitülasyonlara ve uluslararası hukuka aykırı olmadığını belirttiler. Fakat Rusya ve Yunanistan, Osmanlı Tabiiyet Kanunu'nun içlerine sinmediğini verilen teminatlara itibar etmediklerini söylemişlerdir(Gönen, 1998:203).

Biz bu çalışmada genel olarak tabiiyet sorununu, Osmanlı Devleti'nin bu soruna çözüm bulması için çıkardığı 1869 Tabiiyet Kanunu'nu ve büyük devletlerin bu konuya bakışını ele almış bulunmaktayız. 28 Ocak 1869 tarihinde çıkarılan nizamname ile Osmanlı Devleti, alınan kararları büyük devletlere bildirmiştir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere bu devletler ile görüşülmüş ve büyük devletler de bu konudaki görüşlerini Osmanlı'ya bildirmiştir.

Sayfa – 1

Tablo 1: Osmanlı Tabiiyet Kanunu ve Büyük Devletlerin bu konudaki mülâhazatları ³

Umûm Numro	Husûsi Numro	Mevrid (ulaşılan yer)	Târîh	Mülâhazât
	4056/104	Tahran Sefâreti Tahrîrâtı	1309	3 aded melfûf nizâmname Avusturya notası 11
24135	2	Sefârât-ı ecnebîyedir	8 Şubat 1869	Rusya 7 Belçika 7
24146	6	Sefârât-ı Osmâniyeye ta'mîm (genelge)	10 Şubat 1869	Petersburg telgrafi 58 Viyana tahriratı 48 ve 64 Berlin tahriratı 40 Floransa tahriratı 37 Londra tahriratı melfûf 2 Paris tahrîrâtı 47 tabi'yet-i Osmaniye kânûnu
24365	111	Paris'e	4 Mart 1869	Tabi'yet kânûnu projesi
24494	16	Sefârât-ı Osmâniyeye ta'mîm	28 Mart 1869	Petersburg tegrifi 66 Berlin telgrafi 164 Floransa tahrîrâtı 66 Paris tahrîrâtı 173 Viyana tahrîrâtı 64

³ BOA. HR.İD.. / 113-47, M-08-02-1869.

				Paris tahrîrâtı 182
24525	47	Londra'ya	3 Nisan 1869	Londra'dan 57 Londra'dan 25 ve 36
24578	18	Sefârât-ı Osmaniyyeye ta'mîm	14 Nisan 1869	Petersburg tahrîrâtı 89 Berlin tahrîrâtı 80 Melfûf 1 Vaşington tahrîrâtı 174 Londra tahrîrâtı 73 Melfûf 2 Paris tahrîrâtı 210 Floransa tahrîrâtı 79 Londra tahrîrâtı 74 Atina tahrîrâtı 37
2676	31	Londra'dan telgraf	14 Nisan 1869	
24605	45	Petersburg sefâreti	15 Nisan 1869	Petersburg tahrîrâtı 38
24621	57	Londra sefâreti	15 Nisan 1869	Londra tahrîrâtı 63 Londra tegrâfı 30
24622	169	Paris sefâreti	15 Nisan 1869	Paris telgrâfı 188
24624	171	Paris sefâreti	19 Nisan 1869	Paris telgrâfı 193

Sayfa – 2

Umûm Numro	Husûsi Numro	Mevrid	Târîh	Mülâhazât
24633	19	Sefârât-ı Osmaniyyeye ta'mîm	21 Nisan 1869	Paris tahrîrâtı 200 Viyana telgrâfı 17 Nis melfûfan 1869 Paris 202 Floransa tahrîrâtı 85

				Paris tegrâfî 243 Vaşington tahrîrâtı 181 Viyana tahrîrâtı 19 Petersburg tahrîrâtı 93 Berlin 84 melfûf 1 müsvedde 19 iki kıt'a rapor müsveddesi
3685	69	Londra'dan	22 Nisan 1869	
24661	19	Rusya sefâretine	22 Nisan 1869	Rusya notası 18 Petersburg tahrîrâtı 99
24676	8	Felemenk sefâretine	11 Nisan 1869	Felemenk notası 11 müsvedde battalı 8
3683	88	Petersburg'dan	17 Nisan 1869	
24695	20	Sefârât-ı Osmaniyye ta'mîm	28 Nisan 1869	Paris tahrîrâtı 192 melfûf 1 memorandum 5 Mart 1855 tarihli suret Floransa tahrîrâtı 101 Londra 85 Vaşington tahrîrâtı 189 Paris telgrâfî 205 Atina 50 8 kanunisanı sene 1855 tarihli memuar
24709	50	Viyana Sefâretine	28 Nisan sene 1869	Viyana tahrîrâtı 50
24713	54	Petersburg Sefâretine	28 Nisan sene 1869	Petersburg tahrîrâtı 55 kezâ 10 Mayıs 1869 kezâ 68 Petersburg tahrîrâtı 68
24747	33	Berlin Sefâretine	5 Mayıs 1869	Berlin tahrîrâtı 70
24810	24	Sefârât-ı Osmaniyye	19 Mayıs 1869	Floransa tahrîrâtı 112 Atina 69

				Vaşington tahrîrâtı 195 Londra tahrîrâtı 101
24820	27	Atina Sefâretine	19 Mayıs sene 1869	Atina tahrîrâtı 40 Paris tahrîrâtı 253 telgrafnâme-i sâmî 20 Nisan sene 1285

Sayfa – 3

Umûm Numro	Husûsi Numro	Mevrid	Târîh	Mülâhazât
24854	41	Berlin Sefâretine	20 Mayıs sene 1869	Berlin tahrîrâtı 19 Nisan 1869 73 kezâ 78
24927	87	Londra Sefâretine	2 Haziran sene 1869	Londra tahrîrâtı 109 kezâ 79
24937	69	Viyana Sefâretine	2 Haziran sene 1869	Viyana tahrîrâtı 86
24973	218	Paris Sefâretine	10 Haziran sene 1869	Paris tahrîrâtı 302 kezâ 263
24979	224	Paris Sefâretine	10 Haziran sene 1869	Paris tahrîrâtı 301 kezâ 218
5711	279	Paris telgrafı	10 Haziran sene 1869	
8715	283	Parisden	11 Haziran sene 1869	
25086	246	Paris Sefâretine	22 Haziran sene 1869	Paris tahrîrâtı 327 kezâ 272 melfûf 1 7 teşrinisânî 1874 târihli bir kıt'a nota melfûf 1
	770	İstişâre mezkûresi	11 Mart sene 1885	
				3 kanunısani sene 1878 tarihli bir kıt'a nota
1011	65	Paris sefaretine	5 Mayıs 1892	İstişâre mezkûresi 5501 Paris tahrîrâtı 152 kezâ 51 şûrâ-i devlet tezkiresi 213
8867	102	Viyana Sefâretine	26 Mayıs sene 1894	Viyana tahrîrâtı 223 bir kıt'a sûret 223
34934	290	Budapeşte şehbenderliğine	28 Teşrinievvel	Peşte Şehbenderliği tahrîrâtı 50

			sene 1899	
36760	22	Yunan Sefâretine	27 Mart sene 1900	Yunan notası 2938 rûsûmât müzekkeresi sûreti 29 Şubat sene 1315
37770	96	Viyana Sefâretine	7 Haziran sene 1900	Viyana tahrîrâtı 45 Viyana sefâretine 24550/45 numrolu ve 26 Şubat 1900 târîhli müsvedde sureti
	35	İngiltere notası	14 Mayıs sene 1904	
73569	30	Sırbistan Sefâretine	7 Temmuz 1808	Sırbistan notası 105 işbu notanın sureti

Sayfa- 4

Umûm Numro	Husûsi Numro	Mevrid	Târîh	Mülâhazât
75592	238	Petersburg Sefâretine	16 kanumevv el sene 1908	Petersburg tahrîrâtı 550 işbu tahrîrâtın sûreti
79074	54	Almanya Sefâretine	25 Temmuz sene 1909	Almanya notası 1176 işbu notanın sureti
64372	242	Dâhiliye Nezâretine	22 Nisan 1915	
67623	922	Harbiye Nezâretine	24 Haziran sene 1915	
68131	1022	Harbiye Nezâretine	4 Temmuz sene 1915	Harbiye 308
“	29310	İstişâre raporu	17 Şevval sene 1327	
		Umûr-i hukûkiye müzekkeresi	18 Ağustos 1308	
Tabi'yete dâire olan lâyiha-i cedîde-i kânûniye hakkında ba'zı mütâla'at aded: 1				
Tabi'yet-i Osmaniye kânûn-ı muvakkatı lâyihası aded: 1				

SONUÇ

Osmanlı gayri Müslim tebaası, elde ettiği ecnebi pasaportu ile Osmanlı kanunlarından kurtulmayı hedefliyordu. Aynı zamanda ecnebi devletler ise elde ettiği bu fırsatı kullanarak hem Osmanlı topraklarında nüfus olarak çoğalmayı hem de nüfuz olarak Osmanlı iç işlerine karışmayı hedeflemekteydi. Osmanlı Devleti, verdiği kapitülasyonlar sonrasında ortaya çıkan suiistimalleri fark etmiş ve bunun önüne geçmek için çözüm arayışına girmiştir. Bu sorunları göz önüne alan Osmanlı, 1869 yılında Osmanlı Tabiiyet Kanunu'nu çıkarmış ve dokuz maddeden oluşan bu kanun ile tabiiyet sorununa hukuk kuralları çerçevesinde bir takım tedbirler almıştır. Tebaanın eşitliği üzerine hazırlanan bu kanuna bazı ecnebi devletler destek verirken; elde ettiği hakların olumsuz yönde etkileneceğini düşünen bazı devletler ise destek vermemiştir. Osmanlı Devleti, iç işlerine karışılmaması için bu karardan taviz vermemiştir.

KAYNAKÇA

BOA. HR.İD.. / 113-47, M-08-02-1869.

BOA. Y.EE / 41-133, H-14-10-1285.

BOA. İ.DUİT / 90-66, M-09-04-1284.

AYBAY, Rona, (2004), Vatandaşlık Hukuku, 4. Baskı, İstanbul.

BAĞIŞ, Ali İhsan, (1983), Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler, Ankara.

BOSTANCI, Ahmet, (1992), İslâm Hukukunda Vatandaşlık, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

BRUBAKER, Rogers, (2009), Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu, (Çev. Vahide Pekel), Ankara.

ÇELİKEL, Aysel, (2013), Yabancılar Hukuku, Beta Yayıncılık, İstanbul, 19. Baskı.

DEMİRAĞ, Yelda, (2003), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşayan Azınlıkların Sosyal ve Ekonomik Durumları", OTAM, Ankara, ss.15-33.

ERCAN, Yavuz, (2007) "Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslüman Olmayan Toplulukların Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerin Toplumsal Sonuçları", Toplu Eserler: II, Rumlar ve Müslüman Olmayan Topluluklar, (Ed. Yavuz Ercan), Turhan Kitabevi, Ankara, ss.177-204.

ERYILMAZ, Bilal, (1992), Osmanlı Devletinde Millet Sistemi, İstanbul.

GÖĞER, Erdoğan, (1970), "Devletlerarası Hususî Hukukun Mahiyeti (I)", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1970. ss.173-192.

GÖĞER, Erdoğan, (1979), Türk Tabiiyet Hukuku, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, 4. Baskı.

GÖNEN, Yasemin Saner, (1998), Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancıların Adlî Ayrıcalıkları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

İNALCIK, Halil, (1993), "Cizye", Diyanet İslam Ansiklopedisi, Ankara, (C. VIII), ss.45-48.

KARPAT, Kemal H. (2009), Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji, İstanbul.

KAYA, Ali, (1998), "İslâm Hukukuna Göre Vatandaşlığın Temel Esasları", Uluda Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (C.VII), ss.339-351.

KENANOĞLU, M. Macit, (2001), Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi ve Gayrimüslimlerin Hukuki Statüleri (1453-1856), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- KONAN, Belkıs, (2012), “1915 Tarihli “Memâlik-i Osmaniye’de Bulunan Ecanibin Hukuk ve Vezaifi Hakkında Kanun-ı Muvakkaf”a Göre Yabancıların Osmanlı Devleti’nde Hukuki Durumunun Değerlendirilmesi”, I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi, İstanbul, ss.225-245.
- SERBESTOĞLU, İbrahim, (2011), “Zorunlu Bir Modernleşme Örneği Olarak Osmanlı Tabiiyet Kanunu”, OTAM, ss.193-214.
- SEVİĞ, Muammer Raşit, (1951), “Devletler Hususî Hukukuna Ait Tetebbulardan Tabiiyet, Yabancılar Hukuku ve Kanunlar İhtilafı Bakımından İkametgâh”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, (C. XVII), İstanbul.
- SEVİĞ, Muammer Raşit,- SEVİĞ, Vedat Reşit, (1967), Devlet Hususî Hukuku (Giriş-Vatandaşlık), İstanbul.
- SEVİĞ, Muammer Raşit, (1983), Devletler Hususi Hukuku-giriş, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- OSMANAĞAOĞLU, Cihan, (2003), “Tanzimat Dönemi İtibarıyla Osmanlı Tâbiyyetinin (Vatandaşlığının) Gelişimi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TOPÇUOĞLU, Ali Aslan, (2019), “İslam Hukukunda ve 1869 Tarihli Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi’nde Çocukların Vatandaşlık Durumu”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, ss.1815-1831.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, (1987), “İslâm Hukukunda Zimmilerin Yeri”, Türk Kültürü, (C.XXV), ss.335-339.
- YÖRÜK, Abdülhak Kemal, (1938), Devletler Hususî Hukuku: Kitap 1 Giriş Tabiiyet, İstanbul.

الاری

خارجی نظارتی

قانونه - ۱۴۹

تابع نظامنامه سی عقدہ

صفحہ - ۱

لاؤ سپہ نیک خدا و سوس

عمومی نوزد	شماره نوزد	مورد	تاریخ	ملاحظات
۲۰۵۶	۱۰۶	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۶۰	۱۰۷	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۶۱	۱۰۸	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۶۲	۱۰۹	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۶۳	۱۱۰	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۶۴	۱۱۱	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۶۵	۱۱۲	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۶۶	۱۱۳	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۶۷	۱۱۴	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۶۸	۱۱۵	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۶۹	۱۱۶	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۷۰	۱۱۷	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۷۱	۱۱۸	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۷۲	۱۱۹	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۷۳	۱۲۰	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۷۴	۱۲۱	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۷۵	۱۲۲	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۷۶	۱۲۳	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۷۷	۱۲۴	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۷۸	۱۲۵	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۷۹	۱۲۶	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۸۰	۱۲۷	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۸۱	۱۲۸	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۸۲	۱۲۹	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۸۳	۱۳۰	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۸۴	۱۳۱	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۸۵	۱۳۲	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۸۶	۱۳۳	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۸۷	۱۳۴	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۸۸	۱۳۵	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۸۹	۱۳۶	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۹۰	۱۳۷	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۹۱	۱۳۸	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۹۲	۱۳۹	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۹۳	۱۴۰	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۹۴	۱۴۱	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۹۵	۱۴۲	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۹۶	۱۴۳	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۹۷	۱۴۴	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۹۸	۱۴۵	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۰۹۹	۱۴۶	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳
۲۱۰۰	۱۴۷	طریق غازی کرانی	۱۷۰۹	عدد موقوف ۳

OSMANLI ARŞİVİ
HR.İD
113 67 1

عمومی نومرد	شماره نومرد	مورد	تاریخ	ملاحظات
				113/47
				بارسی تحریراتی ۲۰۰ و پانه قلمی ۱۷/۱۸۶۹ پاریس ۲۰۰
۴۶۶۴	۱۹	مخاطبات عثمانیه تعمیر	۱۸۶۹	فلوآنس تحریراتی ۸۵ پاریس قلمی ۴۴ و استظونه تحریراتی ۱۸۱ و پانه تحریراتی ۱۸ تیرسونج تحریراتی ۹۴ برلیه ۸۶ ملفوف ۱ سوره ۱۹ اینگلیز قلمی راپور سوره سی
۴۶۸۵	۶۹	لوسونده	۱۸۶۹	
۴۶۶۱	۱۹	روسیه سفارتنه	۱۸۶۹	روسیه قلمی ۱۸ تیرسونج تحریراتی ۹۹
۴۶۶۶	۸	فلان سفارتنه	۱۸۶۹	فلان قلمی ۱۱ سوره بطالی ۸
۴۶۸۴	۱۸	تیرسونج سفارتنه	۱۸۶۹	
۴۶۹۵	۲۰	مخاطبات عثمانیه تعمیر	۱۸۶۹	بارسی تحریراتی ۱۹۴ ملفوف ۱ نومرد ۱۸۵۰ تاریخلی صورت فلوآنس تحریراتی ۱۰۹ نومرد ۸۵ و استظونه تحریراتی ۱۸۹ پاریس قلمی ۲۰۰ آتم ۵۰ ۱۸۵۰ تاریخلی نومرد
۴۶۷۰۹	۵۰	پانه سفارتنه	۱۸۶۹	پانه قلمی ۵۰ و پانه تحریراتی ۵۰
۴۶۷۱۴	۵۴	تیرسونج سفارتنه	۱۸۶۹	تیرسونج تحریراتی ۵۰ کذا ۱۰ و کذا ۱۷ تیرسونج تحریراتی ۶۸
۴۶۷۴۷	۴۴	برلین سفارتنه	۱۸۶۹	برلین تحریراتی ۷۰
۴۶۸۱۰	۴۴	مخاطبات عثمانیه	۱۸۶۹	فلوآنس تحریراتی ۱۱۴ آتم ۶۹ و استظونه تحریراتی ۱۹۵ لوسونده تحریراتی ۱۰۹
۴۶۸۲۰	۴۷	آتم سفارتنه	۱۸۶۹	آتم تحریراتی ۴۰ پاریس تحریراتی ۴۴ قلمی قلمی ۲۰۰

اداری

دوبه نك فلامك

قانونه - ۱۴۹

خارجی نظارتی

تابعیت تطاضامه ای مقصده

صفحه - ۲

ملاحظه	تاریخ	مورد	شماره نمره	عمومی نمره
	۱۸۶۹	برگه سفارته	۶۱	۴۶۸۵۶
	۱۸۶۹	لوزره سفارته	۸۷	۴۶۸۴۷
	۱۸۶۹	ویانه سفارته	۶۹	۴۶۹۴۷
	۱۸۶۹	پاریس سفارته	۲۱۸	۴۶۹۷۴
	۱۸۶۹	پاریس سفارته	۴۴۴	۴۶۹۷۹
	۱۸۶۹	پاریس سفارته	۴۷۹	۵۷۱۱
	۱۸۶۹	پاریس سفارته	۴۸۲	۵۸۱۵
	۱۸۶۹	پاریس سفارته	۴۹۶	۵۰۰۸۶
	۱۸۶۹	استانداره	۷۷	
	۱۸۶۹	پاریس سفارته	۶۵	۱۰۱۱
	۱۸۶۹	ویانه سفارته	۱۰۴	۸۸۶۷
	۱۸۶۹	بوداپسته سفارته	۴۹۰	۴۶۹۴۴
	۱۸۶۹	یونان سفارته	۴۴	۴۶۷۶۰
	۱۸۶۹	ویانه سفارته	۹۶	۴۷۷۷۰
	۱۸۶۹	انگلز سفارته	۴۵	
	۱۸۶۹	صربستان سفارته	۴۰	۷۴۵۶۹

OSMANLI ARŞIVI		
HR.İD		
113	47	2

HR.İD. 113/97

صفحه - 2

عمومی نومرد	شماره نومرد	مورد	تاریخ	ملاحظات
70594	48	تربیع سفارته	11/10/1270	تربیع سفارته 500
79074	54	المانا سفارته	10/10/1270	المانا سفارته 1176
7274	44	سفارته	10/10/1270	سفارته
7774	44	سفارته	10/10/1270	سفارته
7141	100	سفارته	10/10/1270	سفارته
	2980	استاد سفارته	10/10/1270	استاد سفارته
		اصول سفارته	10/10/1270	اصول سفارته
		تاریخ دایره		تاریخ دایره
		تاریخ سفارته		تاریخ سفارته

